

אגרת הויכוח

בביאור הדסכמה אשר בין התורה והחכמה
לר' שם טוב בר' יוסף אבן פלקירה ז"ל.

Dialog

zwischen

einem Orthodoxen und einem Philosophen

von

Schem-Tob b. Josef Palquera.

Nach den Editionen von Constantinopel und Prag heraus-
gegeben von

Dr. Ad. Jellinek.

www.daat.ac.il

Wien, 1875.

Brüder Winter (vormals Herzfeld & Bauer).

דברי המוציא לאור

החכם הנכבד ר' שם טוב בר' יוסף אבן פלקירה כבר קרא בשמותם את הספרים אשר חבר בבחרותו בריש ספר המבקש צד י"ב אשר החל לכתוב בחדש מרחשון שנת ה' אלפים כ"ד ליצירה ויחצו אז ימיו ועברו שנותיו נקודת השבעים וקרבה שנת הארבעים משנות חייו ואלו הם דבריו שם: "חברתי הלכות חולין והנהגת הבריות והנהגת הנפש אשר ללכ רפאות ותועלת לאברים במאמרים שקולים, ואגרת המוסר המבארת יושר הפעלים, וצרי היגון המשמח אבלים, ומגלת הזכרון זכרתי בה העתים שעברו עלינו, כי לעת יום ביום גדודי התלאות יבואו אלינו, ואגרת הויכוח בביאור ההסכמה אשר בין התורה (1) והחכמה וראשית חכמה וספר המעלות, וזכרתי בהם תכלית חכמה והתועלות, ומעלת בני אדם הגדולות, וזה השיגה יד דעתי בילדותי, ואלה ילדו מחשבותי בבחרותי". אחרי כלות ימי הבחרות חבר ס' הנפש הנדפס בלבוב תקצ"ה ועם פירוש מאת ר' ישראל חיים קליין בוורשא תרכ"ד ומוזכר שם בחקדמתו שחבר ספר בדעות הפילוסופים (2), ולעת זקנתו כתב ספר מורה המורה (3) על מורה הנבוכים ומביא שם שמות ספרים אחרים אשר הוליד ברוחו כמו פירוש לתורה ולשאר ספרי קודש (צד ו'), ספר הדרש על מדרשי חז"ל (צד ק"ד), אגרת החלום על ענין החלומות (צד קל"א), פירוש משלי (צד קמ"ה), וחבר ג"כ ספר שלמות המעשים המונה בעקד כ"י פריש קובץ 700 והעתיק מעברית לערבית לקומים מספר מקור חיים לרשב"ג אשר יצאו לאור ע"י החכם ר' שלמה מונק ז"ל, וכתב מכתב ההתנצלות בעד ס' המורה הנדפס בסוף ס' מנחת קנאות.

- 1) כבר קדם ל' שם טוב הפילוסוף הגדול אבן רושד צ"ח הנזל הנאמר צוה שבין החכם והחכמה מן הדבקות, הנמלא כ"י צין ספרי חולדות חיים קובץ 176 ובעיר לייזן קובץ 15. עיין דברי החכם מש"ס כ"י ברשימת כ"י לייזן דף מ"ב.
- 2) מורנו ורצנו החכם ריב"ל לונץ כ"י נועם להאמין ס' דעות הפילוסופים הנמלא כ"י בלייזן קובץ 20 ובעקד ספרי די רוקי קובץ 164 הוא מעשה ידי ר' שם טוב אע"פ שתיסחם שט לר' שמואל אבן תצון. עיין המזכיר למש"ס שנה ע' ז' 135. ואם רשאי לדון עם חכם חין כמורה ולהורות כחלמיד לפני רבו חני אומר שכן ה"ל יש פירוש מלת חסיד מהנהג לחסיד המדבר באגרת הויכוח. חז"ל ספר דעות הפילוסופים: ועל זה העניין מורה שם פילוסוף אללס ועל זה מורה שם חסיד בלשוננו והוא מי שקנה המעלות הילכיות והשכליות ונפשי שחקר עם הארץ המעלות השכליות אע"פ שקנה הילכיות אמרו חז"ל לא ע"ה חסיד, עיין ברשימת כ"י לייזן ז' 63.
- 3) במקור הקדמת ס' מורה המורה אומר: וכונתי היתה במצורי להיותו לי כספר זכרון לזמן הזקנה.

והאגרת הזאת אשר אנכי נותן היום לפני הקוראים והקונים יקרה היא במציאות אע"פ שיצאה לאור ב' פעמים בקוסטנטינא מחוברת עם אגרת אל תהי כאבותיך (4), ובפראג שנת ש"ע לפ"ק, ונפקד מושבה ברשימת אוצרות חיים וברשימת אהל יששכר, וכמה שנים יגיעי ולא יכלתי לקנותה ולהביאה אל חדר טורי הלא הם ספרי ואחרי מות הרב רמשי"ג ז"ל בפאדואה היתה לי למקנה מתוך ספריו האגרת הזאת דפוס פראג חסרים בה כמה דפים אשר מלא במכתב ידו היקרה, וידידי חכם ונדיב לב שזו"ה ג"י בעיר ביעליץ השאיל לי כמובן אגרת הויכוח דפוס קוסטנטינא (5), והנה תמתי על המראה כי לא ראי זאת כראי זאת, כי ישנו ספר אחד ומפורד במליצותיו ובסגנון לשונו כמעט בכל דף ודף! ויעצתי בנפשי להדפיס הנוסחא של דפוס פראג ולהוסיב במסגרות [] לשון דפוס קוסט' בשם ג"א כלומר נוסחא אחרת, ואני אומר כי כמעט כל כתבי יד של אגרת הויכוח נפרדים הם בלשונם ובמאמריהם כי כ"י פריש יש לו ג"כ נוסחאות אחרות כמו שתראה מתוך ההעתקות בסוף ההערה האחרונה אשר העתיק לי הבחור הבלשן דוקטור משה גרינוואלד ג"י, וראה כעין זה מצאתי לא לבד בספר הזה הנאמר על דרך השיר והמליצה כ"א ג"כ בספרי הלכה כמו שו"ת הר"ן הנדפסות ברומי ומיץ בקוסטנ' ובקרימונה ומשונות אלו מאלו וכו' ס' סמ"ק הנדפס ראשונה בלי זכר מקום וזמן ושנית בקרימונה ושתי ההוצאות האלה משונות הן ג"כ ביתר וחסר כמעט בכל דף ודף והמניה בקרימונה הודיע בסוף הספר שהיו לו שבע נוסחאות מתחלפות מונחות ומדוייקות.

ועתה אתה קורא נעים פרוונקא תהיה לקרות האגרת היקרה הזאת ותחבר התורה המהורה עם החכמה התמימה כי אחיות הנה חוברות אשה אל אחותה כיריעות משכן ה'.

כתבתי פה ווינא יום ב' לסדר אלה פקודי המשכן תרל"ה לפ"ק.

אחרון יעללינעק.

(4) עיין רשימת ספרי חוקספורד להחכם וו"ש עמוד 2117.

(5) אחרי הערכה דפוס פראג עם דפוס ס"ל ונלחסי לראשון נפשי שחלקי קוסטנטינא של החכם האלנצערשטאם כ"י הכולל ה' עלים חסר מן "אמתתן" דף 10 שורה 10 מלמעט עד "מדברך ישחם מאמינים" דף 17 שורה 1 מלמעלה ולא היה ללא ידי להשיג חיקספולאח חסר.

אגרת הויכוח

בביאור ההסכמה אשר בין התורה והחכמה.

אמרתי בתחלת זאת האגרת מאוד [נ"א מצוף] מתקו תוכחות חכמה אוגרת [מלת אוגרת חסרה בדפוס קוסטנטינא] יקרה [נ"א יקרו] מפז ומאחלמה, כל דרכיה דרכי נועם ואורחותיה תומה. המה אוזן לחקור לחפש דעת [נ"א ואורחותיה אורחות תומה, חוקר המה אוזן ומחפש דעת] לפי שומה, בערוך התורה מלחמה עם החכמה להוציא לאור תעלומה [נ"א בערוך מלחמת תוכחות ומוציא לאור תעלומה] אל תחשוב כי בדבר הזה יש בו ח"ו אשמה. אכן דע כי דברי ריבות אנשי [נ"א מוסיף לבב] שלום המה, והם דברי חפץ ובגהת נשמעים מאין חמה. ואף שבין התורה והמומה כל עת מלחמה, אל תחשבו כי איבת החכמה על התורה לשומה, או להיפוך איבת התורה על החכמה לרשתה, החושבים כך עד נשמה לא השכילו ברמה, כי החכמה אחות לתורה ותאומה. והמחשב בעומק בשניהם ימצא שזו לזו חומה, ואיש פקח אשר עין שכלו יפתח בחכמה, יראה כי על דברי יושר ואמת זו לזו מסכימה, אם תחפוץ לרעת סוד זה קומה, ושמע ממליצות אלו ההסכמה [נ"א אחר "מאין חמה": פותים (צ"ל פיתים) חושבים כי בין התורה ומומה כל עת מלחמה, חשבו כי איבת החכמה על פי התורה היא שומה, אמרו כל מוסדותיהם עד נשמה, לא השכילו כי החכמה אחות לתורה ותאומה, מעמיק מחשבת בשניהם ימצא כי זו לזו חומה, ואיש פקח את עיני שכלו חלק לו בחכמה, רואה כי על דברי יושר ואמת זו על זו מסכימה, אם תחפוץ לשמוע סוד זה קומה ושמע ההסכמה].

יתברך ויתעלה הבורא שדרך הישר לנו גלה, ומישר דרך אוהביו ויראיו. לאורה מאפלה ומבאר להם סתרי התורה בדרך סלולה, יתברך הוא ויתרומם ויתנשא על כל ברכה ותהלה.

[ג"א יתברך וגו' נלה, המנחה אוהביו במעגלי האמת ומגלה להם
שעריה, המעיר קרוביו לחפש החכמה ומבאר להם סתריה, המוציאם
לאור גדול מאפלה, יתרומם ויתנשא על כל ברכה ותהלה].

אמר שם טוב בר יוסף בן פלקירה: הכונה בזאת האגרת
אשר על דרך המשל והמליצה מחוכמת, לבאר בה כי העיון בחכמות
האמתיות למי שחננו האל ברחמיו בשכל לעיין ולמצוא עמקיהן
אינו אסור מצד תורתנו והאמת מעיון שכלו אינו סותר דבר
מאמונתנו, ואומר כי נמצא כתוב בספר מספרי הזכרונות [ג"א
הנכונים] שהיו אנשים בזמן מן הזמנים, ומהם היו כתות [ג"א אנשים]
שנים, אנשי אמת ויראי שמים, האחד חסיד הוגה יומם ולילה בתורה
ועוסק תמיד במקרא ונושא ונותן תמיד בהויות אביו ורבו, ובמי
הקושיות העזים גותן נתיבה, ומדקדק במצות קלות והחמורות
והולך בדרכים הישרות, והשני פועל ומתעסק בתורה ובחכמה
פעמים ומחלק זמנו עת לעשות לה' לקרא האסור והמותי, ועת
בספרי חכמים, משתדל לחקור סודות התורה [ג"א התושיה], גם
לידע דברי פילוסופים [ג"א ומסתכל בדברי פילוסופיא] ועל כל
זאת און וחקר על פי התורה מדותיו, ומאשר במדות החכמים ז"ל
ארחותיו, וארכו הימים שהיו רואים זה את זה בעין האיבה, ותמיד
ביניהם מצה ומריבה, החסיד היה משיע באוני המון העם שבעל
החכמה, ח"ו כופר בדת ורודף שקר ומרמה, והחכם היה מפרסם
להיפוך על בעל התורה, שעקר חסר מן הספר ודעתו קצרה,
ולמקצת הימים שם החכם על לבו להתוכח עם החסיד בדברים
שלא יהיה חושד בכשרים [ג"א ולהודיעו כי היה חושד כשרים]
ולאמת אצלו שהוא הולך בדרך הממוצעת, לחבר התורה באהל
החכמה והדעת, ויאמר לו החכם אדוני חסיד לכף חובה אל תדינני,
ולמורד ולפושן אל תחשבני, לכה נא ונוכחא לפני כל רואה, נרדפה
ונדעה מי מאתנו הולך בדרך הנכוחה, אם דרכך נכונה על דרכך
אשוב, ואם דרכי יהיה ישר גם אתה על דרכי תשוב.

השיב החסיד יישר כחך מדברך [ג"א יישר בעיני זה הדבר]
אתה הפילוסוף אחלה פני ה' שיישר דרכינו זה לבד אכסוף.

אמר החכם אשאלך שתודיעני מה מצאת בי עול של בד
חובה תודיעני [צ"ל שלכף חובה תדינני] ומכת מורדים
ופושעים תחשבני.

השיב החסיד, חלילה לי לתת פגול לפעולתך ואין חשבון

לשלימות מעליך [נ"א ליהם עון לפעליך וחם ושלום לתת חסרון לשלמות מעלליך] ראיתך שלם מכל חסרון, ושאתה מתלמידיו של אהרן רודף שלום ואוהב שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ומרדק במצוה קלה וחמורה, אבל יש לך דבר אחד מבאיש ריה תומתך ומאבד כל מובותיך וקרוב בעיני שאותו החטא יגרום ח"ו לאבד חלקך מעולם שכולו ארוך, ולשים חלקך בתופת אשר לרשעים ערוך.

אמר החכם, במה העתרת עלי דבריך, בחסדך תודיעני אותו חטא אם הוא כמאמריך, אתורה עליי אחר שאעזוב אותו, ואחלה פניך שתלמדני במה תהיה כפרתו, ומה אזכה על זדונו ועל שגגתו, אם איל ואם כבש בן שנתו.

השיב החסיד, אראך הפילוסוף איך תערב עם דברי תורה הנכונים, דברי האפיקורסים והמינים, ותתחזק בדברים החיצונים, ובחבורי הפילוסופים והיונים, ואי זה עון גדול מזה תבקש, ואי זה עון יהיה גדול מלדבר דברי שקר ומכשול ומוקש. הדברים הללו גורמים להדיח את האדם מעל אלהיו ושמים ברית התורה לשקר, ולהטיח דברים כלפי מעלה ולהיות פוקר.

אמר החכם חלילה לי להעלות על לבי דבר מדבריהם שיהיה נגד תורתנו, וכ"ש להאמין מה שיסתור אמונתנו, אמנם כל מה שנראה מדבריהם שהוא אמת ומסכים עם דתנו, זה לבד אמתי [נ"א אאמין] ואכל תוך הרימונא, ואזרוק הקליפות והחיצונות. השיב החסיד, זו הדרך אינה ישרה, כי מאחר שהפילוסופים כופרים בתורה, אין ראוי לעסוק בספריהם כלל ובדבריהם.

אמר החכם, פרשת ואתה תחזה נכתבה בתורה, והיא באה מיתרו חותן משה שעובד עבודה זרה [נ"א תודה שיתרו חותן משה היה עובד ע"ז וכופר בתורה ובעיקר].

השיב החסיד יתרו היה גר צדק כמו ראש המאמינים כמו שדרשו רז"ל על הפסוק עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים [נ"א השיב החסיד כן היה כמו שדרשו ז"ל בעתה ידעתי וגו'].

אמר החכם, ולמה קודם לכן קבל משה רבנו עצתו [נ"א וא"כ הוא למה קבל עצתו משה רבנו ונכתבה בתורה] כיון שחיה עובד ע"ז וכופר בה' ובדתו, אמנם יש לך להתעורר ולדעת, כי האדם חייב ללמוד עד מקום שידו מגעת, מהאומרים האמת, אף שהם כופרים, כמו שיוקח הדבש מן הדבורים, וכ"ש שאלו הפילוסופים

אינם כופרים כבורא יתברך ובהודו. אבל מאמינים כי הוא אלהים בשמים ועל הארץ מלכדו [ג"א כבורא ית' אבל מאמינים בו וביחודו ומודים כי הוא וגו'].

השיב החסיד, [ג"א בשבוש, אמר החכם] תימה הם דבריך שתדע לשנות את הירוע והנראה לעינים. ולהכחיש דברים הנראה והנשמע לכל אזנים [ג"א לשנות את הירוע ולהסתיר הנראה לעינים ולהכחיש קול ששמעו אותו כל האזנים] הלא ידענו שהם ביוצר הכל כופרים, וכל דבריהם ומענותיהם תורתנו סותרים.

אמר החכם [ג"א בשבוש, השיב החסיד] מאין למדת זאת הידיעה, אם ראית בעינים או אם שמעת מפי השמועה.

השיב החסיד, [ג"א בשבוש אמר החכם] חלילה לי לעיין בספריהם, או להסתכל בדבריהם, הלא שמעתי שאינם מאמינים בחדוש העולם ובהשתנות טבעו. ואמרו כי הקב"ה שומר הכל אבל החלק לא ידעו, ומוסיפים [ג"א ומחפאים] עליו דברים [ג"א מוסיף, אשר לא כן] ועונים עזות, 1) ואי זה כפירה תהיה גדולה מזאת [בג"א מוסיף כאן, השיב החסיד] אמנם אם תבטיחני שלא תדין דברי לכף חובה, עד שתסתכל היטב בה. ושלא תמהר להכחיש דברי עד שתעמוד על אחרית [אמתית] עניניהם, לפני כל שומעיהם. אז אשיבך על דבריך תשובה נכונה, על פי התורה והחכמה ההגונה, ואם אין אז אדע כי נתפרדה החבילה, וגשוב להיות כאשר בתחלה.

אמר החכם, למה אתה מבקש ממני שאבטיחך על זאת ולא יזהר כונה תשים זה לאות, [ג"א ומה הכונה בשאלה הזאת].

השיב החסיד, ממני שיש אנשים בדעתם חסרים, מראים עצמן כטובים וכשרים, וכשישמעו מפי חכמים דברי תוכחות אומרים [ג"א מפי חכם דבר מדברי החכמות] אז הם ממהרים להוציא עליו שם רע שהוא מן הכופרים. מבלתי שיעיינו אם אמר אמת או שקר, ואלו היה יכולת בידם יאמרו לסקלו ואף אם היה אותו הדבר מחוייב על פי דתנו, ויהיה מהדברים המחזיקים אמונתנו הניע מסכלותם לכפור בו ואין זאת כי אם רע לבו. [בג"א נאמר אחר לכפור בו: ואל אומרי מחרפים מאחר שזכר מדברי הפילוסופים, השיב החסיד] אנכי אעשה כדבריך, וערוב דברים יש כאן ברפוס קוסמנטינא.

אמר החכם, כמו אתה שתדין אותי שאני מכת הכופרים

הואיל שאני זוכר דבר מדברי הפילוסופים, ישמעו אזניך דברי פיד, הלא תשמע שאין בדבריך תוכחה.

השיב החסיד יעיין כל אחד היטב בדברי חברו ביישוב הדעת להבין ולהשכיל עד מקום שידו מגעת.

אמר החכם, אנכי אעשה כדבריך, אמה אזני למאמריך ואהיה מכן בדינם, ואסתכל בכל ענינם, ובתחלה אני שואל מאתך מה היא אצלך אמתת הכפירה, ועל איזה דבר המילה [המלה] זו מורה.

השיב החסיד, הכופר בדבר הוא מי שאינו מאמין בו, וכן הכופרים בתורה נמי שאינם מאמינים בה.

אמר החכם לא הודעת בדבריך אמתת מלת כפירה, ואני תמה ממך על זאת האמורה, למח לא תדקדק באלו הדברים, ושמע וקבל האמת מן האומרים [נ"א ואיני תמיה ממך על זה כי לא הורגלת לדקדק באלו הדברים] אבל דע שעיקר מלת כפירה בהכחשת האדם לשנות את הירועה, כשאומר לא נמצא אותו דבר או שלא היה, או שיהיה ח"ו גמנע מאת השם יתעלה ברוך הוא שיהיה, על כן הכפירות כבורא יתעלה ויתרומם הוא הכחשה שכוחשים בו עדת הכופרים [נ"א היא ההכחשה שאינו נמצא ית' וית' ממחשבת הכופרים], ועל כן אמר הנביא על כת הכופרים: כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומזה ראי' שהכחשה היא מלת וכפרו [נ"א ורמז לזה שהזכרתי וכחשו כמו כפרו].

השיב החסיד, צדקת כמה שאמרת ואמת אשר דברת, יש ראי' על זה הנדון בתלמוד הכופר בפקדון וכתוב וכחש בעמיתו בפקדון, או בתשומת יד, הרי לך הפסוק לעד [נ"א כאשר דברת כי זאת המלה חכמינו ז"ל שמשו אותו הרבה באומרים הכופר שבפקדון והיא בתורה וכחש בעמיתו בפקדון].

אמר החכם, אם כן הוא הפילוסופים אינם כופרים בבורא ית"ש אדרבה הם מביאים ראיה על מציאותו בשמי מרומו, והם מאמינים בו אמונה קיימת, כמו שתמצא בספריהם באמת, ואתה ידעת כי עיקר תורתנו מציאת הבורא ויחודו בהדרים, והם מביאים ראיות הזקות על אלו שני עיקרים, ומאחר שהם מאמינים בבורא יתברך וכופרים בע"ז, ומוציאים כלימתם לאורה, ומתלוצצים על עובדי עבודות זרות, ומצוים לשבר אותם ולכרות, אין ראוי שתקרא אותם כופרים, ולאסור עלי' מללמוד באותן הספרים, ודע לך מאמר

רו"ל : הכופר בע"ז כמורה בכל התורה. [נ"א כבורא ית' כמו שאמרת בתחלת דבריך כי הם מביאים ראיה אמיתית על מציאותו שלא יוכל אדם להכחישו והם מאמינים בו אמונה קיימת ואתה ידעת וגו' וייחודו והם המביאים ראיות ברורות וגו' וכופרים בע"ז ומלעיגים ומתלוצצים בעובדיה ומצוים לאבד אותה אין ראוי וגו' כופרים זכור מה שאמרו חז"ל וגו'].

השיב החסיד, מה הצורך בראיות הפילוסופים הנזכרים, ומה יועילו דבריהם לחזק אלו שני העיקרים, באשר כבר בנפשנו חקוקה, אמונה אמיתית וחזקה, וקבלנו הדברים בקבלה ממש רבינו שהכל מהאל יתברך [בדפוס קונסט' במעות : ושם מהאל ית'] אין ספק בדבר זה אצלם, ומה בצע בזה הדברים בענין הזה אלינו.

אמר החכם, אם יאמר לך אדם ותיק שידוע לך שלא יכזב בשום פנים, על דבר מהדברים שראה באופנים, ואתה לא ראית אותם הדברים מעולם, ואח"כ יעידו על זה ג"כ אנשים שאמת וצדק הציגו נבולם, אעפ"י שאמונתך על פיהם תהיה אמונה, יותר חזקה תהיה אלו ראית בעיניך באר היטב ענינה, וכמו כן יותר חזקה תהיה האמונה, אם השיגות אותה מצד שכלך ממה שתהיה מצד הקבלה — כלל העולה. [נ"א על דבר מהדברים שהוא נמצא וראה אותו ואתה לא ראית אותו מעולם ויעידו על זה אחריו אנשים ותיקים נאמנים אעפ"י שאמונתך על פיהם אמונה חזקה תהיה אילו ראית אותה בעיניך וכמו כן יותר חזקה תהיה אמונה בהשיגך אותה מצד שכלך וגו' קבלה].

השיב החסיד אחר שאני מאמין באותו הדבר אמונה חזקה על פי עדים נאמנים, שאני לא מהרהר אחריה בשום פנים, איך תהיה האמונה יותר חזקה, אלו השגתי אותו הדבר בשכלי בחקה. אמר החכם אראך היאך השגת השכל תהיה יותר חזקה ממה שיספרו לך אנשים אמתיים, כי זה הדבר שאתה מאמין על פיהם של אותן האנשים, אם בא מערער עליהם ויאמר אין הדברים כן ואין בהם ממש, וכ"ש אם יקשו על אמונתך קושיות מזויפות (עליהם), שלא תוכל להשיב והם [צ"ל שלא תוכל להשיב עליהם], ולהסיר זיפות מלבביהם, או שתמצא הפוך מזה כתוב בספר מספרי קדמונים ממה שאמרו לך אנשים אמתיים ונאמנים, אעפ"י שלא יסירו האמונה הזאת מלבך, אפשר שתהיה בה נבון ותחלש אמונתך בהם ולא תוכל להסיר מעל לבם [לכך]

ויש הפרש גדול כמו שזכרתי למעלה בין מה שיספרו לך אנשים נאמנים, על איזה ענינים, שדבר אחד אירע במקום מהמקומות, ואתה נשען עליהם להאמין בודאי אמרו אמת, ובין מה שתראה אותו בעיניך ותדבק בחוש ראייתך, כי מה שתשמע מהנאמנים אפשר שיאמרו לך אחרים הפוך הענינים, אבל בראותך הדברים בעיניך, אפילו אלפים ורבבות לא יוציאו אותו מלכבך, אף אם [יעירו על הפכו או יקשו] לך כל הקושיות שבכל העולם לומר הדבר שראית אינו אמת והוא נעלם, אתה מכחיש את כלם, כי הקש ראות הלב אל המושכל, כהקש ראות העין אל המורגש, וכמו שבראות העין ישיג האדם המורגש כמו כן ישיג הלב המושכלות.

השיב החסיד זה מהנמנע אצלי שיקשה אדם על האמונה הזאת שהיא אמתתו ולא יבין זיוף קושיתו אשר יכריח אותה הקושיה הדקה, להיות נכון באמונה החזקה [ג"א שיקשה אדם לי על אמתת אמונה זאת ולא אכיר זיוף קושיתו עד אשר הכריחני אותה וגו' באמונתי החזקה].

אמר החכם, אלו היית יודע הקשיות על דרך הנצוח, לא היית אומר דברים שהם נחת רוחי הלא שמעת שיש מפילוסופים קדמונים שמביאים ראיה על ביטול התנועה שהוא דבר מורגש [ג"א מורגש ואותה השאלה הידועה בשאלת הצאן] ודבר ידוע והביאו ראיה על ביטול מציאות מקום נמצאים וחיותיהם, אלו [ג"א וחיותיהם אלו] שהן ניצוחות לא יכיר זיופן ולא יכול לבטלם אלא מי שידע חכמת המופת והוא לבדו יכיר השקר בהם, ואם באלו הדברים שהם מורגשים מקשים על האדם ומונעים אותו לקבלה, קל וחומר בן בנו של ק"ו על הקבלה.

השיב החסיד בחסדך תודיעני האמת מזה, כי אינני מבין

הרז זה.

אמר החכם אם דעתך בזה על אמתתו רחוק צריך אתה שתהיה קורא בספרים המחזירים בזה הענין ולספר אל חוק ולדעת ההשגות ההכרחיות על כל פנים למי שירצה לעיין מספרים מאלו הענינים, ודי בזה הויכוח זה היום ואתה תחשוב בדברים הלילה כהיותך פנוי, ובבקר אם תרצה שנוסף לדבר, אז נגמור מה שהתחלנו לגמור ולחבר, אז הלכו שני האנשים איש לדרך ובלילה היה מעיין החסיד בדברי החכם בערכו, ויאמר בלבו

הנה זה החכם דחני בקש, והשמיעני חולין [נ"א התולין] ומה שהוא לו. למוקש ועתה בבקר אודיע לו, שאין ממש במלולו. ויהי בבקר השכים החסיד לפתח החכם. במענותיו, והתחילו בויכוח ולערוך מלחמותיו, וישלוף כל אחד חרב מחשבתו, וכל אחד אמר האל ידריכך באמתו, על נפש השכל [נ"א על נפשך השכל מאתו] וערלת אזנינו, ולבבנו ימול, ובחסרך שתודיעני הנראה לך ממה שדברנו אתמול.

אמר החסיד, אלהים ישיבך מדרך הפילוסופים הנבוכה, לדרך תורה והלכה, כי נראה לי שדבריד מזוייפים, ומכית ומחזין בכופרים, [נ"א ומכית מכופרים ומחזין יפים], ואתה נוטה מדרך התורה בנשותך לדברי הפילוסופים, ואני אזחירך שאם עוד אשמע מלולך אנזור ח"ו נדוי עליך.

השיב החכם דכריך עדים נאמנים על מעוט השגתך (באלו ענינים) וסופך מוכיח על תחלתך, כי חשבתך ערל לב להבין אלו הענינים העמוקים, ושכלתי כי אינך בזה המעלה שתשיג אלו הדברים הדקים, אבל מאחר שהתחלתי לדבר עמך בעמוקות, לא אמנע מלהודיעך ראיות חזקות, כי אין הדבר כן כמו שחשבת עדין את מבחזך והאמת לא השגת.

השיב החסיד כמה הוא הנמנע עיני מה שאמרת רע על עיני [נ"א כמה הוא נמנע בעיני מה שאמרת].

אמר החכם תאמין שהקב"ה יי אחד.

השיב החסיד אני מאמין זאת האמונה אמיתית.

אמר החכם אני רואה דברים רבים שאומרים על כל אחד ואחד שהוא אחד על ראש המנין אחד ועל הסוג שהוא אחד ועל המין שהוא אחד, ועל הגוף שהוא גוף אחד, וכל אחד מאלו אין אחד אמתי כי יש בו חלקים רבים, ועל כן אשאלך שתודיעני על איזה דרך אומרים שהקב"ה אחד.

השיב החסיד אין אני חושש לאותן הדקדוקים שהם דקדוקים דקים, אבל די שאני מאמין שהוא יתברך אחד.

אמר החכם כל עם הארץ אומר שהוא מאמין שה' אחד, ואתה שהתעסקת בתורה תאמר נ"כ שתאמין שהוא אחד ומה הפרש יש בין אמונתם ואמונתך.

השיב החסיד הפרש בין אמונתי ואמונתם ידוע, וזה כי

העם הארצים אינם מציירים בנפשם היחוד אלא אומרים אותו בפיהם בלבד ואני אצייר אותו בנפשי.

אמר החכם הואיל ואתית לכך בחסדך שתאמר לי באיזה חלק מחנפש הוא הציור ואז אאמין כי אתה מצייר היחוד בנפשך. השיב החסיד תמהתי משאלתך זאת ואתה חכם הרא יודע הוא כי האדם מצייר הדבר בנפשו ומה לשאול באיזה חלק הוא הציור ולא שמעתי בלתי היום שיש חלקים לנפש.

אמר החכם היש לעם הארץ נפש כמו שיש לך.

השיב החסיד אין בזה ספק שיש לו נפש.

אמר החכם מאחר שיש לו נפש כמו שיש לך מה המונע אותו שלא יצייר בנפשו היחוד כמו שתצייר אתה.

השיב החסיד שנפש עם הארץ היא חסרה ומפשת מפני שלא התעסקה בתורה ואלו התעסקה בתורה היה בו נפש חכמה לצייר הדברים.

אמר החכם אשאלך שתודיעני באיזה מקום יתבאר מהות הציור עד שתדעוהו אתה ולא יודע הוא.

השיב החסיד עוזב כל אלו הראיות כי עליהם לא אענה ולשמי כזבים לא אפנה כי די שאאמין שהוא יתברך אחר היה הוה ויהיה ואין צורך כולי האי לחיות שוקל ומורה.

אמר החכם אמור לי אם האמירה בפה בלבד היא האמונה בלב. [נ"א בלבד מספקת מלבד האמונה בלב].

השיב החסיד אבל אמונת הלב היא העקר והאמירה היא להורות על מה שבלב.

אמר החכם אם כן אין פיד ולכך שוים כי אתה אומר היחוד בפיד ולכך מאמין הרבוי אם תאמין שיחודו כשאר אחרי העולם וכן כשאר עמים שצריך האדם להשיגם בשכל.

השיב החסיד ומה תיקון זה לדברך.

אמר החכם התקון לבקש דרך שיתבאר לך אמתת כל זה במענות ובראיות ברורות ואת אינך שלם באמונתך זאת והדרך שיתבאר לך אמת [נ"א שתתבאר לך אמיתתה ומעטה] היא החכמה החוקרת זה הענין.

השיב החסיד כמה רחוק מהאמת באומרך שאתה שלם באמונה זאת ורצוני שתתבאר לי אותה החכמה הקבלה אינה מספקת לי אבל רוצה אני לדעת הדבר אל אמתתו [שלם באמונתך זאת

עד שתתבאר לי אותה החכמה ושקבלתי אינה מספקת לדעת אותה על אמיתתה).

אמר החכם אם היית מוצא כתוב מספרי החכמים, כי הקונה מחברו דבר ונתן לו המעות שאין המכירה קיימת בנתינת המעות עד שימשוך הקונה אותו דבר הנקנה היספיקך זה ולא תבקש לידע המעם.

השיב החסיד בודאי לא היה מספיק לי עד שאדע המעם מזה כי אינו דין תורה.

אמר החכם ואם באלו הדברים אדם מתאוה לדעת אמתתם ואינו מספיק בהם בקבלה בלבד ק"ו לדברים שהם יסודי היסודות ועקרי העקרין שחייב אדם לבקש דרך לדעת מעמיהם ולהשיגם על האמת לא בדרך מקרה, ואין זה הכרחי לכל אדם אלא לאותן יחידים המדקדקים באמונתם ומשתדלין לעלות גמעלות האדם השלם ולצייר מה שצייר הוא בדרך השכל לא על דרך הרמיון, אבל המון העם שאין מרגישים בזה המעלה די להם בקבלה מבלתי שידעו המעם.

השיב החסיד לדבריו מי היה מורה אלו הדברים (הדרכים) בתחלה אל הפילוסופים שהוא דרך אל האמת ומי העיר אותן עליהם מאחר שלא היו נביאים.

אמר החכם המעיר אותם הוא ה' יתברך בחוננו אותם (אל) המושכלות אשר מהם ההקדמות האמתיות הכוללות ומהם יתחבר המופת, ומי שאוהב אותו השי"ת נותן לו לב נבון לחקור באלו המושכלות אמתת הנמצאים וע"כ סדרו חכ"ל להיות שואל אותם האדם בתחלת שאלת צרכיו בתפלתו.

השיב החסיד באר לי אותן המושכלות עד שאדע אמתתן. אמר החכם לזה יצטרך אריכות גדולה ולחקדים לזה ענינים אחרים ואין כאן מקומו אבל אומר לך בקצרה, כי אלו המושכלות הם אשר נמצאו בנפשותינו מתחלה וידוע שהוא אמת מכלי שנדע מאין הגיע לנו והיאך אלא אחר חקירה ודרישה ואלו הן כמו שלש הוא חשבון הנפרד ושהכל גדול מחלקו וכל בני אדם שהם על מזגם הטבעי משתתפים באלו המושכלות.

השיב החסיד א"כ הוא כל בני אדם שהם על מזגם הטבעי יכולים לעמוד על האמת כמו שעמדו לדבריו אותן הפילוסופים. אמר החכם אם היית מלמד לאחד י"ג מדות שהתורה

נדרשת, היוכל האדם אח"כ בעצמו לדרוש בהן כל התורה כלה, כמו כן אלו המושכלות מצטרך לזמן ארוך, לחקר בהן בדברים שקדמו להן וכמו שתמצא מהמתעסקים בדינים מי שלא יבין אלא מדינים הכתובים בלבד, אם ישאל דין שלא בא בתלמוד לא ידע אותו, ויש אחרים שיוציאו דינים שלא נכתבו בתלמוד וכמו כן יקרה באלו המושכלות וכמו שיש מדות מבוארות ואחרות מצטרכות אל עיון כמו כן אלו המושכלות.

השיב החסיד אשאלך שתודיעני במושכלות.

אמר החכם מהמושכלות הראשונות שאדם יודע אותן בתחלת המחשבה בלי עיון, ויש שמצטרכים לעיון כי הדברים המשובנים כשיוסיפו עליהם ענינים כלם משונים.

השיב החסיד ואלו הדבר כמו שזכרת למה לא הזהירה התורה לבקש אותן הדברים ולמה לא הזהירונו עליהם הנביאים ע"ה ולא זכרו חז"ל להת עורר בדברי השכלה באלו החכמות.

אמר החכם אני אראך שאנו מוזהרים על ידיעת החכמה המודיעה מציאת הכורא ויחודו והמודיעות אמתת הנביאים ואראה זה לך מצד התורה ומצד הנביאים, ומצד הכתובים ומצד דברי חז"ל ומצד שיקול הדעת.

השיב החסיד אם תראני זאת בראיות ברורות אז אדע כי האמת אתך.

אמר החכם אני מראך בדברים קצרים וברמז בלבד, הלא ידעת בתורה שאאע"ה הכיר הכורא יתברך להשיג יחודו מצד שכלו ולא מצד הקבלה.

השיב החסיד כן הוא תרח אביו היה עובד ע"ז וכל אנשי דורו ומפני שהיה חולק על אמונתם השליכוהו באור כשרים בזה אין ספק בו.

אמר החכם ואלו ידעת שהוא ע"ה היה מלמד לבני אדם מציאת הכורא יתברך ויחודו וללכת בדרכיו בראיות ברורות, כי בזמנו היו חושבים בני אדם כי מי שיש בו יכולת לעשות כל דבר הוא אלהים וע"כ שאל נמרוד לאאע"ה מי אלהים, ויאמר לו הממית והמחיה, ויאמר נמרוד א"כ אני הוא, אני אמית אדם אחד ואחיה כשאוליד אחד. אמר אאע"ה השמש זורחת במזרח ושוקעת במערב אם אתה אלהים עשה שתזרח במערב ותשקע במזרח ולא היתה עמו תשובה להשיבו וחאנשים שהיה משיבם לחאמין

כבורא לא היה משיבם אלא מפני שהיה נותן להם אלו הראיות שהן ממשות מפני שלא היו ראויין אל המופתיות מפני שלא היו כל כך במעלה להשיג המופתיות, אבל הוא ע"ה היה משיג המופתיות ומראן לאנשים הראויין להן. השיב החסיד ומנין לך שהוא ע"ה היה מכאן להם האלהות הכורא יתברך בראיות מופתיות מבוראות.

אמר החכם מפני שלא היו משיגים אותה השגה אלא באותן הראיות וחז"ל הורונו על זה באמרם ר"ש בן יוחאי אמר מרגליות מוכה היתה לו לא"א תלויה בצוארו שכך חולה שהיה רואה אותה מיד נתרפא, בשעה שנפטר אברהם מן העולם נמלה הקב"ה ותלעה בגלגל חמה, אמר אביי היינו דאמרי אינשי אידלי יומא אידלי קצירא, ומפני שהוא ע"ה היה משיגו מצד השכל הוא האוהב אותו בלבד, וכן היו אחריו האבות מלמדין בני אדם מציאת הכורא ויחודו בראיות ברורות עד שנולד מרע"ה ונשלמה עמו הכינה אלהות ויש בבראשית ענינים עמוקים בחכמת המבוע לא נגלו אלא לחכמים אלהים וכל מה שנדבר בו נזכר ברמז כמו שאמרו חז"ל להגיד כח מעשה בראשית לבשר ודם אי אפשר לפיכך סותם הכתוב בראשית ברא אלהים, ולמען שתהיה השגת האדם את הכורא יתברך מצד עיון רב נאמר בתורה וידעת היום והשבות אל לבבך, כלומר ידיעתך שהקב"ה אחד בשמים ממעל ועל הארץ מתחת תהיה מצד עיון חל, ועוד נאמר אתה הראית לדעת ולא נאמר להאמין, אלא לדעת ידיעה אמיתית, ולא אביא לך ראיות אחרות מצד התורה כי אין כונתי אלא ההערה בלבד.

השיב החסיד ספקתי אותי ממה שזכרת בתורה, אמנם הודיעני מנביאים ג"כ.

אמר החכם מצינו בנבואות ישעיה שזכר רמזים מחכמת אלהות וזכר מעלת המלאכים באמרו ואראה את ה' צבאות וכו' שרפים עומדים ממעל לו, וזכר מהמבוע וינועו אמות הספים, וכן זכר יחזקאל וכן זכריה ונביאים אחרונים ע"ה.

השיב החסיד תמהתי מעוזתך אתה הפילוסוף לנלות פנים בתורה היאך המשלת הנביאים שהשיגו מצד הנבואה לפילוסופים המגיעים בשכלם ובדעתם החסרה.

אמר החכם הלא כבר אמרת יש אנשים שמטהרים לחוציא

דבר רע מרם יעינו בדברים היטב ואתה איך תמחר עלי בזלוזלים
חלילה להעריך אלו לאלו כי ידיעת השגת הנביאים ע"ה למעלה
מכל השגת חז"ל כ"ש מהשגת הפילוסופים, והפילוסופים זכרו
בעצמם זהוגם מה שישנו [שישינו] הפילוסופים מחכמת אלהי' והמבט
הוא מעט ובוזה המעט יש ספקות, ואין כונתי אלא לבאר האמת
הנזכר' באותן חכמות אינה היסוד תורתנו.

השיב החסיד תשמיעני ג"כ מצד הכתובים.

אמר החסיד מצינו דוד ע"ה זכר במזמוריו חכמת הטבע
וכן החכמה במזמור ברכי נפשי אמר עושה מלאכיו רוחות, יסד
ארץ על מכוניה, עשה ירח למועדים, ומצינו שע"ה אמר וידבר
על העצים ועל האבנים והוא חכמת הטבע ונאמר עליו ויחכם
מכל אדם. פי' מלבד חכמת התורה דהיינו בשאר החכמות וכן
גרמו בשע"ה בכמה מקומות וע"כ נאמר שהוא קדש קדשים וכן
בספר קהלת ובאיוב.

השיב החסיד, אשאל ממך שתודיעני באיזה מקום נזכר.

אמר החכם בתהלים מהות החומר הראשון שנאמר יורדי הים
באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשה ה' וזה תכלית
הבאור למי שנפקחו עיני שכלו, וע"ד זה נאמר ומכשרי אחזה
אלוה, וארז"ל דע נפשך בן אדם ותרע יוצרך [אמר אהרן:] בהקדמה
לס' הנפש אמר המחבר: ואמרו כי מי שידע נפשו ידע בוראו
וא"כ מאחר שהזהרנו לדעת את הבורא ית' ידיעה אמיתית צריך
שנבקש להשיג אותה ידיעה, ולהודיע אמתת הדבר מאותה
הידיעה אי אפשר שתגיע לאדם אלא בהקדים החצעות שהם
הכרחיים לאותה ידיעה וצריך כמו כן להקדים לעיונו ידיעת הדברים
אשר הם צריכין אל העיון כמו הכלים אל המלאכה ואלו
הם מיני ההקשים ויסתיע בעיונו מה שקדם ממנו עד אשר
תשלם ידיעתו באותו הדבר כי מהנמנע שיעמוד אדם מעצמו
על כל מה שצריך באלו הדברים כמה שאמרו הקדמונים בזה ואין
הפרש בין שיהיו אלו הקדמונים מאומנותינו או שלא יהיו כשיהיה
העיון על דרך האמת והשלום מכל חסרון לא נחוש אם יהיו
מאומנותינו או לא (2) מאחר שאותן הפילוסופים כלו זמניהם
בחקירת אותן הראיות האמתיות מהן שאינן אמתיות, והשתדלו
להבדיל אלו מאלו ע"כ צריך כשנרצה להשיג הדברים מצד השכל
שנעיין בספריהם המחברים מזה הענין ומה שיש בהם מהאמת

נקבלהו, ומה שאינו אמת והוא מכחיש דבר מתורתנו נשליך אותו אחר גינונו ולא נעלהו על לב ונצטרך לספריהם מאחר שאבדו ספרי חז"ל מחוברים מזה הענין (3) ועכ"ז צריך בהכרח לחקרים לספריהם יושר המדות ולהיות שלם בדעתו שידע מה איסור והמותר מה שיש בידי עם כל זה שאין כל אדם ראוי באלו העמוקות וזהו מה שארז"ל ראיתי בני עליה והם מועטים ולעומק אלו הענינים היו הקדמונים מהפילוסופים מסתירים אותן הדברים ואומרים אותם בחידות וחכמינו הזהירונו שלא לגלותם כמו שדרשו על הפסוק כבשים ללבושך ודבש וחלב תחת לשונך.

השיב החסיד אם כן לדברך הפילוסופים כלם השיגו האמת והיתה ידיעתם ידיעה אמתית.

אמר החכם אין זה אמת אבל האחרונים השיגו אל העיון האמתי ובזמנים ארוכים התבאר אותו העיון משאר העיונים כמו שהוא מבואר למעיין בספריהם.

השיב החסיד א"כ אלו האחרונים מאחר שהשיגו אל זה העיון לא היה להם למעות כלל.

אמר החכם כי זה העיון לא יתכן בכל דבר מפני שאין בהם דברים שאין סבות קודמות עליהן להביא מופת מהן עליהן ע"כ היו אלו למודיות ואין ספק בהן כלל, אמנם במבעיות הספקים מעטים ובאלהיות רבים.

השיב החסיד לדברך למה לא נזכר העיון המופתי בתורתנו מאחר שיש בו כל זה המופת.

אמר החכם מפני שהלמוד המופת לא יאות אלא ליחידים ולחכמים השלמים בדעותיהם ולא לחמון העם שאין להם ציור שכלי אלא ע"ר הדמיון, ומפני שלמוד התורה הוא משותף לקטנים ולהמון העם לא יזכר בה אלא העקרים וברמז שדי בזה לחכמים המלמדים אותם.

השיב החסיד איך לא היו באמונתנו חכמים כמוהם שהיו מחכרים ספרים מזה הענין.

אמר החכם בודאי שהיו ואבדו הלא תראה כי משירי שלמה שהיו חמשה ואלף ושאר מספריו אין לנו מהם אלא מעט מזעיר וכמו שאבדו אותן הספרים בגלות כן אבדו שאר הספרים שחברו חז"ל בהתגבר עליהם עוכבע"ל [?]

השיב החסיד יראה מדבריו כי ידיעת אותן החכמות האמתות
הכרחי בשלמות החכם האמתי.

אמר החכם במקומות רבים נמצא שהיו מתעסקים בלמודיות,
מהם בחכמת ההשבורת, כמו שזכרו בסדר זרעים, ובחכמת התכונה
כמו שאמרו נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנחרעא, והיו
בקיאין בחכמת ההגיון, נמצא כי היו משתמשים בזה החכמה
ובפר"א גזכרו דברים עמוקים ברמזות באמנם אין דורשין
במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד אלא אם היה חכם
ומבין מדעתו, הא יש לך לדעת כי אלו היו אסורות אלו החכמות
לא היו מותרות ליחידים ולגדולי חכמים אבל הוא כמו שנאמר
סוד ה' ליראיו וארבעה גדולי חכמי ישראל בזמנם התעסקו באלו
החכמות, כמו שארז"ל ד' נכנסו לפרדס, ויש במדרשים רמזים
מהחכמים לא התבארו אלא לרואים בספרי החכמות, וארז"ל יפת
אלהים ליפת רמז לחכמה יונית.

השיב החסיד לאלו לא התירו ללמוד אותה החכמה אלא
לרבן גמליאל לבד.

אמר החכם הדבר אמת כי אינן מותרות אלה העמוקות אלא
לגדולי חכמים כמוהו ויש לפרש זה הענין עוד במקום אחר.
השיב החסיד הבנתי מה שדברת ועדיין נשארת להודיעני
היאך זה משקול הדעת.

אמר החכם כן הוא כי הן השלמות צורתו המיוחדת לו שהוא
השכל ובאותן החכמות האמתיות יוציא, שכלו מכא אל הפועל
ויעמוד על אמתת הנבראים ובעמרו על אמתתם ישיג בוראם ולפי
השגתו אותן יקריב ממנו ויהיה חסיד אלהי.

השיב החסיד אני רואה כי רוב המתעסקים באותן החכמות
יוצאים לתרבות רעה מזלזלים במצות ויש מהם כופרים בתורה
והם בעלי מדות רעות ותראה כי אלו החכמות אינן מועילות
ליישר דרכם אלא מזיקות לנפשם והם סבה להיותם גלויים
במעגלותם.

אמר החכם דע לך החסיד כי אלו החכמות וכ"ש חכמת
אלהות אין דעת כל האדם סובלת אותן וכמו שחלחם והבשר לא
יסבול אותם גוף הקטנים והחוליים אלא הגדולים והבריאים כמו כן
אלו החכמות לא תסבול אותן אלא דעת נכונה מאד ונפש שהורגלה
בתחלה במדות הטובות ועמלה בחכמות שהן למודיות והכונה

בהם להנאת הנפש לבר ואפילו הידיעות השלמות לא יקחו מהם אלא דבר הממוצע כפי כהן. וע"כ נמשלו לרוב שאפילו גוף הבריא אם יאכל ממנו יותר מהשיעור יקאה אותו ואפשר שייהיה סבה להיות מזוג נוסה לאחר מהקצוות ומה שזכרת שיש מהמתעסקים בה יוצאים לתרבות רעה דע כי אין זה מצד החכמה אלא מצד מזגם הגרוע ותאותם הרעה כמו שיש מהרופאים שמכירים המאכלים הרעים ותאותם מכריחם שיאכלו אותן ולא יקרה זה להם לכדם אלא תמצא זה ברבים מלומדי התורה שהם רעים מעם הארצים (4).

השיב החסיד נראה לי מה שתאמר כי אלו החכמות מסכימות עם תורתנו והמחברים אותן קרוב שיאמינו באמונתנו. אמר החכם דע כי אין רצוני לומר החכמות סתם כל החכמות אלא החכמות המופתיות כי הן מסכימות עם תורתנו על הרוב. השיב החסיד אחלה פניך שתודיעני על אותן המקומות שהם מסכימים עמנו בהם.

אמר החכם מסכימים עמנו בעשרת הדברות כלומר במציאות הבורא ית' שבא להורות על זה וכשאר הדברות ובשבת שתורה להאמין בחדוש העולם וקצתם מאמינים החדוש אבל לא על דרך שאנחנו מאמינים אותו ומסכימים עמנו בנבואה ואומרים כי שהקב"ה מדבר עם הנביאים באמצעות המלאכים ומודיעים אותם העתידות והם מזהירים את האדם שלא ימרה פי הנביא ומבארים היאך יוכל האדם להכיר נביא אמר מנביא שקר ומסכימים עמנו בכל המעלות והמדות כמו הנדיבות והרחמנות ולתת מחסות העניים ולהיות המשא ומתן באמונה ולרחוק מדבר שקר ושלא יקום ולא יסור וכל המצות שהן מזה המין ואמר שאין ראוי לעבור אלא האל יתברך. ואתה ידעת שרוב המצות לא בא אלא למחות ע"ז מהעולם. אמנם חולקים על הנסים שהם מאמינים שהוא מן הנמנע שיסתור הטבע ואין ראוי להאמין על זה מאחר שלא קבלוהו כמונו. הלא תראה כי חז"ל אמרו אי אפשר שישתנה הטבע אלא באותן נסים בלבד וע"כ אמרו עולם כמנהגו נוהג, ויש באלו החכמות אזרה על ישר האדם בדברים רצונים, ויש בכאן תוכחות עצומות להוציא האדם את עצמו ולמקד נפשו שטומאת התאות וליסר אותם תמיד ללכת בדרכים הטובים אז יזכו אל החיים הנצחיים שהם עולם הבא.

השיב החסיד יראה לי מדברך שהם מאמינים שהנפש נשארה אחר הפרדה מהגוף ויש לה שכר ועונש.

אמר החכם אבל הם מאמינים זה והאמונה זאת הכריחה אותם להניח תענוגי העולם ולפרוש מהן ולהתיחד רוב ימיהם לעיין באותן החכמות כדי לחשיג איתם החיים שאין להם תכלה. השיב החסיד חרוש הוא בעיני זה שאמרת ואם הוא כדברך יודע אני עתה שהייתי תועה במה שהייתי מחזיקם.

אמר החכם בחסדך שתודיעני במה החזקתם.

השיב החסיד הייתי מחזיק אותם במינין ואפיקורסין והייתי הושב ספריהן בספרים חיצונים שהקורא בהן אין לו חלק לעולם הבא.

אמר החכם מאד היית תועה והיית חושד בכשרים וזה כי האפיקורוס הוא איש בתכלית העזות והוא מאמין שאין אלהים לעולם רחמנא לצלן ממה שחשב, והאמין כי הנפש תמות במות הגוף, וחפילוסופים האמתיים והם אשר אני מזכירם תמיד בדברי הביאו ראיות חזקות ואמתיות על ביטול אמונתם והביאו באותן הראיות שיש אלהים בעולם ושהנפש נשארת אחר הפרדה מהגוף וחלילה להיות ספריהם ספרים חיצונים, אלא הספרים החיצונים הם הספרים המחוכרים בדברי הבאי וספרי המנחשים והקוסמים וכל ספר שאין בו תועלת אלא אכזבן זמן באשר לא יועיל.

השיב החסיד בחסדך שתודיעני מה היא תכלית הפילוסופים.

אמר החכם מה טוב ומה נעים זה ששאלת דע כי התכלית אצלם להדמה לאלהים יתברך כפי היכולת האנושי.

השיב החסיד יראה לי שזה קרוב למה שנאמר בתורתנו לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו.

אמר החכם אני רואה כי החסיד מהמבע הזך שאם היה לו מעורר היה עולה למעלות החכמים האמתיים.

השיב החסיד אחלה פניך שתרמוז לי מסודות אותן החכמות ותבאר לי סברות אותם הפילוסופים שהם מסכימים עם חז"ל בסברותיהם עד שאדע הידיעה הברורה.

אמר החכם חלילה לי מעשות זאת כי הייתי עובר דברי חז"ל שהזהירונו שלא לגלות מה שהעלימו ממדותיהם, אבל אני

אפתח לך שער החכמה ואם תמצא דעתך מסכמת עם אותן הדעות אז תחדש לבוא אל ענינך הראשון. השיב החסיד ומה יהיה אותו השער.

אמר החכם אני אחבר עבור קטן, אחלקהו לג' חלקים. החלק האחד יהיה בידיעת תקון המדות, החלק הב' אספר כל החכמות ואודיע כל אחת ואחת וחלקי כל חכמה ובאיזה ענין היא מדברת ומה תועלתה, וחלק הג' בבאור שהפילוסופיא היא הכרחית להשיג הצלחה האמתית ואקרא זה הספר ראשית חכמה. ואחבר לך ספר שני במעלות בני אדם ואעירך ברמז על הדברים שהסכימו בהם הפילוסופים עם חז"ל, ואזכר ממה שזכרו ביושר המעלות ואקרא שמו ספר המעלות, ואתה כשתעמוד על כונת כל מעלה מהם ועל מעשיהם תמשוך לאיזה סבה שתמצא ותנהג באיזה מנהג שתחפוץ. ועוד אחבר לך ספר שלישי בידיעת [נ"א כריעות] הפילוסופים האמתיים ואביא מופת עליהם ולפי מה שאומרים הפילוסופים צריך החסיד השלם לעמוד על זה אמונתך וזה הספר אקרא שמו דעת הפילוסופים. ואעירך בכל אמונה ואמונה אם היא אמיתית ומסכמת עם תורתנו אם לא.

השיב החסיד מה נחמד ומה נעים יהיה זה אחלה פניך שתמהר לעשותם, להוציא אור תעלומותם, כי צמאה נפשי אליהם עד מאד.

אמר החכם אני אמלא שאילתך. והיום הזה אחל תת שכלי וכל עצמותי תאמרנה ה' שיגמלני ויהיה בעזרתי להתחיל ולגמור (5) אמן סלה [נ"א והיום הזה אחל לחברם בעזרת שדי ית'].

תם ונשלם

הערות מהמוציא לאור

(1) בלחץ מקפרי חכמה הקבלה אשר נכתב ונחתם כחמשים שנה אחר חמשה אלפים לינירס המהצר פלוני אלמוני הרים ידו ועשו כגד צעלי ההשכלה והפילוסופיה וכח הדברים האלה: ובעונותינו שמענו שיש אנשים בישראל פורלי גדד ומחילה בזים דבר מלצם להשליך אמת ארצה ויכחו ראשי קברים חולה להוליך דבר רעה ולומר אין מלוח רק מקלחת לשמור בריאות הגוף ומקלחת לשמור ממונו ורכושו ומקלחת לשמור ישוב המדינה ולא לעונש ושכר ויחנו ליעקב אלהי נכר יסבר פי דוברי שקר חשבו להם מחשבות מלא להם סבות לעשות כל המעצות העו אחר חכמות היונים ויהיו לחסור ולא לפנים . . . קמכו על דברי חכמי הגוים, עזבו מקור החיים, פרכו עול תורה ועולה קשורה חלק לכם עשה יאמרו וכל אחד כפצתו צוחר וילך מגוי אל גוי לעם אחר חכמי מדי ופרס ויון משך ותיכס, חלילה לנו מהמדה המנונה שלם הנה לא חשבננה. ועוד ח' מלאמי חון וארצנו לא אמרו הון, בחידות והשגחה עיון מאתמול ומקורה צידנו אם לא האמינו ותפמי' נעוה בתפלה כאלם המדבר נועפות מור עובר וכל מי שיש לו ספק צענין זה מבוהל ולא יצא ליוי כך חלל מחוך שקוצר כי לא ישעה אלהים דבר והאמונה יהוללו לל עילאה ימלל וילעג על היסודים מי יבין החרש חרישו וישחקו תאלמנה שפתי שקר היוצרות על לדיק עתק האומרים שהעולם קדמון וכדי לרמות הסמון כתב בחרים בראשית ברא ובי אין השגחה היורל מבלבל היכח ולמעט להעניז ולהרע ואין לורך לתפלה רק לעשר המחשבה עוצים מהם בני הנכרים שואמיינים שעולם נחחדש ויש שכר ועונש . . . וכן יאמרו שאין התפלה רק להזכיר תמיד במחשבה והמי יתן אל לבו כי הוא היסוד אחד ואין יתרון לצבל הלכון ויותר נחם ומקוצר רלוני כי אין מלה בלשוני, והחוך הפלה בשפתים ככל לנו . . . ואם יצא לשמור את עמלו בהתעסקס בחכמה יעשו חרפה שאין הדברים אמורים אלא בני שמורתו אומנתו והפוער עמלו מחפלת חוצה להדבק במחשבה גם זה הצל ורעה רעה

(2) **בם' המעלות** כ"י כתב המחבר: רבים מעמי הארץ אשר מחכמה רקים ודלים, יקסם צעיינסן כשיציא המחבר מדברי חכמי האומות ודבריהם צעיינים דברים צעלים, ואומרים כי אין ראוי לקבלם, לא יוכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם, ולא ידעו אלו הפחאים חקרי הלז כי ראוי לקבל האמת מכל האדם ואפילו שיהיה פחות ממנו או מעט אחר, ואם יכתוב ממה שאמר צמנו יכתבנהו אין ראוי להניע אל האומר אלא על המאמר כמו שאמר החכם דע ה א מ ת ו ד ע צ ע ל י ה כמו שזכרתי זה באגרת דויכוח.

(3) ר' אצרהם ציבאנו כתב צספרו היקר דרך אמונה מאמר ז' שער ג': מלאמי בשם חכם מוסלא מזילוקופי היונים דבר זה ענינו, פעם אחת נכנסתי לחסוכס עם חכם מחכמי ישראל והתחלנו לדבר בחכמה העצב ולא היה צעייני הרצה ואחר ונכנסנו בחכמה אלהות והעלמי באלהותו אל שלא הייתי יכול לקצור ולהצין עד שהתפללתי לאל יתן לי שכל להצינו ע"כ. וב"ר [הוא אצ"ן רש"ן] אשר היה מגדולי הפילוסופים אמר בקוף קפרו המיוחד הפלות הפלות שהחכמות היו נמאלות בישראל. הנה ח"כ לימוד החכמות הסן מחוייב לכל צעלי שכל בלי ספק . . . ונפרע עם אורך הגלות אשר התשיך עיני ישראל ואבדו החכמות הרבות היומאלות צהם וספריים אשר חזרום החכמים צשרשי החכמה התיא, וכבר נמלא קסר אחד צין הנולדים שעשו חכם יוני שמו גיהושצין הציא צו דברים רבים ומקפרי חכמי ישראל

ע"ה הקירי וההתפלגות וזכר שנות החכמים ההם אשר היה הוא והם בזמן בית שני והחכם היחי ההוא צנח ספרו כלו על שהחכמה האנושית וההתפלגות השנונה אינו נמלא ולא נולד כ"א בין היהודים ועט היוותו יוני האריך בשנה לשון הקדם והחכמות היואלות מננו ובשנה חכמה ישראל הכנה מחד ובתוך דבריו צא להורות כי אם היה שגמולת החכמה בין חכמו יון שהיא גולדה מישלל ו"ל חנה חלוקות לתלמידיו אם הייתי מקפד לכם חכמה הפילוסופים מאין צאה ואין כולדה השננה צה ויענו אותו הן האדון שמה ונגיל ע"ה א"ל רוב חכמה הפילוסופים צאה חלינו מאריקטו החכם אשר אם יעצ צעיינים מקפד לכם חכמה צאה חלינו ואין ששנונה נפיו אמרו כי האדון אמור ולא התחיל ואמר הוא היה איש יתיר יזרע ישראל ירושלמי מצבי קוליה ונצט צנינון צא לשמועטנו מהאיים הכחוקים אשר באשיר וידר מההרים חלינו ויש צמנו ימים רבים פ"ל יסופא הולך מאתנו ויזכר הרצם מאד הכים חלינו ולמדנו נפין ע"ה ור שם טוה המחבר כח צקסר המעלות כ"ה ו"ב: ונעלמיוס זכר כי הוא שלח לכהנים שצירושלים להעתיק לו ללשונו ספרי החכמות שהיו שם.

(4) צקסר הכ"ל לר' אברהם ציצאנו נאמר ג"כ: ואם אמור יאמרו נמלאו חכמים צאומהם יולאים מן הכלל והנה חכמים רעים וחטאים וממדות מנוונות נשיב צה כשנות החכם כי גם חלינו נראה אחרים צלתי נשיגים וצלתי יודעים צדיעות המופתיות ידיעה כלל ונקראים חכמים צעצור אשר העניקו צחכמה השלמוד הקדושה כחכמה עם שלח חציו חוכיות חכמים המאמרים הסגוליים אשר הם חכמה האלהות צאמה והנה הם חכמים רעים וחטאים יולאים מן הכלל ג"כ ונכל שכן ניי שלח קרא ושנה אשר חלינו רואים מהם העניקו שחתו החכמים החטאים האלה צנפשותם צחלריתם וצטירותם והשנונה היא מאמר החכם האומר כי הסקילה והעיון והידיעה אי זו שחיים לא יכירו האדם מן השלמות ולא יעשך מידיעתם רשע ואשננה חצל בספק ואם ראה נראה חכמים מה יהיו רשעים עם לימוד החכמות ההם סנה אין החכמות ההם הקצם צרשעותם חצל רוע מוגם שחם לא יהיו חכמים היו יותר רעים וחכורים וחטאים ולזה הצלתי יודעים הם רעים כלפשוניים ולזה אין שנהם כשנחם עם הארץ לה"ח שם הפכיים צכל ונכל ואם נמלא חכם מה כחלישע אחר רשע ורע לא יקצו לו הזה החכמה חצל רוע מוגו ואם לא היה חכם היה יותר רשע.

(5) צכ"י פרים קובץ 873 האגרת הזאת מחללת ציה השון: "יתצך ויתעלה הצורא אשר זכך הנשמה המנחה חוהציו צועגלי האננה המגלה להם שצצר המעיר קרציו לחפש צחכמה ונצחר להם חתורה העולאים לאור גדול מאפלה חמשא ויתרומם על כל צרכה ותהלה ח"ר שם טוז צן ר' יוסף צן פלכרס" ונסיימה שם צזה השון: "ועול אחר כך קצר שלישי צדעות הפילוסופים והם צחמונות הפילוסופים האמתיים חציו מופת עליהם ולפי מה שחמונו הפילוסופים לריך החקיר השלם להכיר לאמונתם, וזה הקצר אקרא צעמד דיעות הפילוסופים וחלומך חמיותם על פי חורמנו, השיב החקיר מה טוז ומה נעים יהיה זה חחלה פניך כי חמלא לחצם כי למאה נפשי ער מאד חליהם, השיב החכם חני חמלא שחלךד וצוים הזה חחלה לחצן צעורה שרי, משלם האגרת" ההעתיקות האלה הן עדות נאננה שנוסחה כ"י פרים משונה ג"כ מנו וחמנו. — צ"ה דפוס פראג ע"י שצעלקי צן חיים שצעלי שם משמחתו של המחבר נכתב בלקירה.